

Opetus- ja kulttuuriministeriölle
Diaarinumero: VN/30163/2023

Luonnos valtioneuvoston kulttuuripoliittiseksi selonteoksi

Medialiitto kiittää opetus- ja kulttuuriministeriötä mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston kulttuuripoliittiseksi selonteoksi ("luonnos").

Keskitymme vastauksissamme siihen, mitkä kulttuuripoliittiset toimenpiteet parhaiten edistäisivät kulttuurin ja koko luovan talouden arvoketjun sekä arvoverkon laajaa toimikenttää. Tuomme osana vastauksiamme esille myös, mihin toimenpiteissä tulisi ensivaiheessa keskittyä, jotta kulttuuripolitiikka osaltaan tukisi ja vahvistaisi kansalaisten sananvapautta, toimivaa demokratiaamme ja kansakunnan henkistä huoltovarmuutta.

Lausunnon rakenne perustuu ministeriön lausuntopalvelussa antamaan jaotteluun.

Opetus- ja kulttuuriministeriön kysymykset lausuntopalvelussa

Visio

Visio on kulttuuripoliittinen tavoitetila 2040-luvulla:

- *2040-luvulla kulttuuri on Suomea vahvistava ja yhdistävä voima, joka inspiroi rakentamaan kestävämpää, elinvoimaisempaa ja inhimillisempää tulevaisuutta. Onnistuneen kulttuuri- ja elinkeinopolitiikan seurauksena ihmisten kokema osallisuus ja merkityksellisyys tuottavat laaja-alaista sivistystä, hyvinvointia sekä yhteiskunnallista ja taloudellista arvoa.*

Visio löytyy selontekoluonnoksen sivulta 19.

Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon visiota?

Kyllä / En. Jos ette, kuvailkaa mahdolliset muutostarpeet.

- o Kyllä

Mahdolliset muutostarpeet.

-

Tavoitteet

Pitkän aikavälin kulttuuripolitiikka Suomessa perustuu neljään tavoitteeseen:

1. Kulttuuri on muutosvoima
2. Kulttuurin tekijät ja sisällöt avainasemassa
3. Kulttuuri on jokaisenoikeus
4. Kansainvälinen vaikuttavuus syntyy kulttuurista

Tavoitteet ja niiden kuvaukset löytyvät tarkemmin selontekoluonnoksen sivulta 19-20.

Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon neljää tavoitetta?

- o Kyllä, tavoitteet vastaavat omaa näkemystäni

Jos vastasitte en, kuvailkaa tiiviisti mahdolliset muutostarpeet.

Toimenpide-ehdotukset

Selontekoluonnoksessa ehdotetaan yhdeksää toimenpidekokonaisuutta. Toimenpiteet tavoitteisiin pääsemiseksi kuvailuineen löytyvät selontekoluonnoksen sivuilta 21-31.

Tässä on lueteltu yhdeksän toimenpidekokonaisuutta. Mitkä raportin toimenpide-ehdotuksista ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa? Valitse ensin haluamasi toimenpidekokonaisuus ja kirjoita sen jälkeen haluamasi toimenpide-ehdotukset alla olevaan tilaan. Valitse yhteensä enintään viisi (5).

- o Kulttuurin perusta tulevaisuuskestäväksi
- o Kulttuurin tekijät avainasemassa
- o Pitkäjänteistä ja monialaista kulttuuripolitiikkaa
- o Uudistumisen, kestävyuden ja kasvun mahdollistaminen
- o Yhteistyön ja osallisuuden voima
- o Yhteinen linja politiikassa
- o Kulttuurin kukoistava toimintaympäristö
- o Kansainvälistyvä kulttuuri
- o Lisää luovuutta: kulttuuri yhteiskunnallisena ja taloudellisena muutosvoimana

Medialiitto korostaa tekijänoikeussuojan kehittämistä, ylläpitoa ja täytäntöönpanoa sekä media- ja informaatiolukutaitoa

Medialiiton näkemyksen mukaan kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteutettavat toimenpide-ehdotukset liittyvät luonnoksessa Kulttuurin kukoistava toimintaympäristö, Uudistumisen, kestävyuden ja kasvun mahdollistaminen sekä Kulttuurin perusta tulevaisuuskestäväksi -toimenpidekokonaisuuksiin. Luonnoksen viisi kaikkein tärkeintä ja kiireellisimmän toteutettavaa toimenpide-ehdotusta on lueteltu ohessa.

Kulttuurin kukoistava toimintaympäristö

1. Tekijänoikeuslainsäädäntöä ja -järjestelmää kehitetään ja ylläpidetään niin, että tekijöiden taloudelliset ja moraaliset oikeudet turvataan, lainsäädäntö ja järjestelmä tukee oikeuksien tehokasta lisensiointia ja ansaintalogiikoiden innovatiivista kehittämistä, sopimusosapuolten välillä vallitsee nykyistä parempi tasapaino, oikeuksien valvonta on tehokasta ja käytössä on kehittynyt tekijänoikeuden digitaalinen infrastruktuuri.
2. Tekijöiden ja muiden oikeudenhaltijoiden tekijänoikeuksiin ja tekijänoikeudella suojatun aineiston käytön korvaamiseen liittyvät intressit sekä tekoälyn kehittämiseen liittyvät laajemmat yhteiskunnalliset intressit otetaan tasapainoisesti ja läpinäkyvästi huomioon tekoälyteknologioita kehitettäessä.

Uudistumisen, kestävyden ja kasvun mahdollistaminen

3. Otetaan kulttuuri- ja luovat alat huomioon EU-vaikuttamisessa ja edistetään niiden toimintaedellytysten parantamista osana EU:n strategisen kilpailukyvyyn vahvistamista.

Kulttuurin perusta tulevaisuuskestäväksi

4. Panostetaan kaikenikäisten hyvän medialukutaidon ja digitaalisen informaatiolukutaidon ylläpitämiseen mediaympäristön muutosten, tekoälyn lisääntyvän käytön ja turvallisuusympäristön muutosten myötä, jotta taataan ihmisten henkilökohtainen hyvinvointi, kansallinen resilienssi sekä turvallisuus ja demokratiakehitys.

Kulttuurin tekijät avainasemassa

5. Mukana uudistumisessa ovat kaikki taiteen alat. Kirja-alasta tehdään lisäksi laajempi selvitys ja sen pohjalta kansallinen toimenpideohjelma kirjallisuuden tukemiseksi.

Oma roolinne tulevassa toimeenpanossa

Millaisena näette oman tai edustamanne tahon roolin kulttuuripoliittisenselonteon toimeenpanossa?

Media-alan rooli on keskeinen kulttuuripoliittisen selonteon toimeenpanossa. Kysymys on merkittävien sisältömarkkinan oikeudenhaltijoiden - kustantajien,

tuottajien ja tekijöiden - elinvoimasta ja kyvystä luoda uusia suomalaisia teoksia, kuten esimerkiksi uutisisältöjä, kaunokirjallisuutta ja oppimateriaaleja.

Mikäli luonnoksen edellä listattujen media-alan kannalta tärkeimpien ja kiireellisimmän toteutettavien toimenpide-ehtotusten kanssa edetään ripeästi EU- ja kansallisella tasolla ja myös onnistutaan media-alan näkökulmasta, on se omiaan turvaamaan kansalaisten sananvapautta ja demokraattisen yhteiskuntajärjestelmämme elinvoimaa.

Vahva tekijänoikeussuoja on keskeinen kotimaisen ja eurooppalaisen henkisen huoltovarmuuden ja teknologisen omavaraisuuden perusta erityisesti suhteessa ei-eurooppalaisiin toimijoihin, kuten suuriin globaaleihin teknologia- ja alustayhtiöihin.

Maissa, joissa tekijänoikeussuoja on vahva, myös kansalaisten sananvapaus on vahva ja demokraattinen yhteiskuntajärjestelmä on elinvoimainen.

Medialiiton jäsenjärjestöistä Suomen Kustannusyhdistys toimii aktiivisesti kotimaisen kirjallisuuden tukemiseksi. Lisäksi Uutismedian liitolla ja Aikakausmedialla on pitkä kokemus medialukutaidon parantamisessa maassamme. Uutismedian liitolla on meneillään hankkeita myös informaatiolukutaidon kehittämiseksi.

Media-ala on kooltaan keskeinen luovien alojen toimija Suomessa. Luonnoksessa kuvataan sivulla 16 luovien alojen liikevaihtoluvut 2022. Medialiiton edustamalla media-alalla, joka kattaa erityisesti maamme kustannusalan, mutta Medialiiton jäsenistön kautta myös av-alaa, on pelialan jälkeen toiseksi suurin liikevaihto yhdessä tapahtuma-alan kanssa.

Medialiitto korostaa, että sen edustamalla media-alalla, joka sisältää sekä kustantajien tai lähettäjäyhtiöiden investoinnit uutis-, kirjallisuus-, oppimateriaali-, viihde- ja muuhun sisältötarjontaan, on maassamme keskeinen rooli kulttuurin rahoittajana ja edistäjänä. Mikäli kotimainen media-ala ei voi hyvin, ei myöskään kulttuuri kukoista, eikä tekijöiden toimeentulo parane.

Tiivistelmä näkemyksistänne

Mahdolliset muut kulttuuripoliittista selontekoa koskevat huomionne.

Tähän voitte kirjoittaa mahdolliset muut kulttuuripoliittista selontekoa koskevat huomionne.

Aktiivinen EU-tason vaikuttaminen on tärkeää

Digitaalisuuden, tekoälyn ja datan alueella kehitystä vievät eteenpäin ja maailmaa muuttavat pääsääntöisesti globaalit teknologia- ja alustayhtiöt. Niiden vaikutus kotimaisten luovien alojen elinvoimaan ja kykyyn tuottaa demokraattista yhteiskuntajärjestelmäämme, hyvinvointiamme ja vapauttamme suojaavia sisältöjä on merkittävä. Mikäli esimerkiksi kotimaisen media-alan elinvoimasta, tekijänoikeussuojasta ja oikeuksien täytäntöönpanosta ei aktiivisesti pidetä huolta, on sillä kauaskantoisia, huolestuttavia seurauksia.

Tekijänoikeussuojan ja lähioikeussuojan täytäntöönpanoon ja tekijänoikeuden infrastruktuuriin liittyvien standardien sääntelyn tulisi olla vähintään EU-tasoisia. Esimerkiksi suomalaisen ja eurooppalaisen media-alan neuvotteluasemaa suhteessa suuriin teknologia-, tekoäly- ja alustayhtiöihin tulisi kiireellisesti parantaa sitovalla neuvottelu- ja välimiesmenettelyllä EU-tasolla.

Neuvotteluelvoitteella varmistetaan lisensiointimarkkinoiden syntyminen ja oikeudenhaltijoiden merkitykselliset korvaukset. Viime vuosien globaalit kokemukset osoittavat, että asiassa tarvitaan vahvoja EU-tason toimenpiteitä. Muussa tapauksessa suuret teknologia-, tekoäly- ja alustayhtiöt tulevat horjuttamaan demokraattista yhteiskuntajärjestelmäämme, hyvinvointiamme - ja lopulta vapauttamme.

EU:n digimarkkinasäädös, EU:n digipalvelusäädös ja EU:n tekoälysäädös ovat esimerkkejä siitä, että suurten teknologiayhtiöiden toimintaan voidaan puuttua vain EU-tasoisella sääntelyllä, jota tukee komission vahva, aktiivinen ote täytäntöönpanossa.

Tekijänoikeuden infrastruktuurin kehittämisen tulisi tapahtua hallitusti oikeuksien hallinnoinnin ja digitaalisen talouden, esimerkiksi kustannusalan, tarpeisiin niin, että samalla turvataan tekijänoikeuden arvoketjun toimijoiden, kuten kustantajien ja sitä kautta myös tekijöiden, ansainta sekä varmistetaan edullisten ja helppokäyttöisten avointen standardien käyttöönotto. Ensiarvoisen tärkeää on myös varmistaa suurten teknologia-, tekoäly- ja alustayhtiöiden sitoutuminen tekijänoikeudelliseen infrastruktuuriin ja tekijänoikeussuojan kunnioittamiseen. Muussa tapauksessa tekijänoikeuden infrastruktuurin kehittämiseen liittyvä työ ei tosiasiaa auta kotimaista media-alaa ja muita luovan alan toimijoita.

Oikeudenhaltijan kielto-oikeus on tekijänoikeusjärjestelmän keskeinen periaate

EU- ja kansallisella tasolla tulee pitää kiinni siitä, että oikeudenhaltijan kielto-oikeus säilyy tekijänoikeusjärjestelmän keskeisenä periaatteena.

Oikeudenhaltijan neuvotteluasema perustuu kielto-oikeuteen. Tämä tarkoittaa sitä, että tekijänoikeusjärjestelmän arvo tulee tunnustaa, tekijänoikeussuojaa tulee kunnioittaa ja

suojan säilyttämistä tulee tukea. Tämä koskee EU-tason ja kansallisten lakien säätäjiä, lainvalmistelijoita, suuria teknologia-, tekoäly- ja alustayhtiöitä ja muita digitaalisessa ympäristössä tekijänoikeudella suojattuja aineistojen hyödyntäviä toimijoita, viranomaisia ja muita julkisen rahoituksen sisältöpalveluja tarjoavia toimijoita (esimerkiksi muistiorganisaatiot) sekä yleisöä eli kansalaisia.

Suoraa lisensiointia voidaan täydentää erityisellä sopimuslisenssillä, kun tarvitaan lisensiointiratkaisuja tekoälyn kouluttamiseen ja kielimallien rakentamiseen

Oikeuksien lisensiointia tulisi kehittää sekä kansallisella että EU-tasolla pitäen silmällä erityisesti tekijän- ja lähioikeuksilla suojattujen aineistojen käyttöä esimerkiksi kielimallien rakentamisessa ja tekoälyn kouluttamisessa. Tämä on akuutti tarve.

Lisensiointimarkkinoilla voi olla suoraa lisensiointia oikeudenhaltijoiden ja esimerkiksi teknologiayritysten välillä. Suora sopiminen on perinteinen, ensisijainen tapa sopia tekijän- ja lähioikeuden käytöstä tai siirrosta. Vakiintuneesti suoraan sopimiseen liittyy monissa kustannus- ja audiovisuaalisten alojen käyttötilanteissa myös tekijän saama kertakorvaus, joka myös täyttää tekijänoikeuslain edellytykset.

Lisensiointimarkkinoilla voi kuitenkin olla mukana myös suoraa sopimista täydentävää esimerkiksi sopimuslisenssin avulla tapahtuvaa kollektiivista lisensiointia, jolla annetaan korvauksia vastaan käyttöoikeuksia ja asetetaan rajoja erityisesti suurille teknologiayrityksille. Suomessa on paljon kokemusta käytännöllisistä ja toimivista erityisistä sopimuslisensseistä erilaisiin käyttötarkoituksiin. Nyt esimerkiksi teksti- ja kuva-aineistojen lisensiointi kielimallien rakentamiseen ja tekoälyn kouluttamiseen voitaisiin ratkaista sopimuslisenssin avulla, suoran lisensioinnin rinnalla.

Oikeudenhaltijan kiello-oikeus mahdollistaa myös oikeudenhaltijan suoran lisensioinnin teknologia-, tekoäly- ja alustayhtiöille.

Medialuku- ja informaatiolukutaitoon panostaminen sekä kirjallisuuden tukeminen on kannatettavaa

Medialiitto kannattaa lämpimästi ”panostamista kaikenikäisten hyvän medialukutaidon ja digitaalisen informaatiolukutaidon ylläpitämiseen mediaympäristön muutosten, tekoälyn lisääntyvän käytön ja turvallisuusympäristön muutosten myötä, jotta taataan ihmisten henkilökohtainen hyvinvointi, kansallinen resilienssi sekä turvallisuus ja demokratiakehitys”. Toimenpide-ehdotus on tärkeä ja sitä on priorisoitava.

Medialiitto kannattaa lämpimästi myös kirja-alasta tehtävää selvitystä ja sen pohjalta tehtävää kansallista toimenpideohjelmää kirjallisuuden tukemiseksi. Toimenpideohdotus on tärkeä ja sitä on priorisoitava.

Medialiiton jäsenjärjestöistä Uutismedian liitto ja Suomen Kustannusyhdistys osallistuvat mielellään näiden toimenpideohdotusten edistämiseen.

Kulttuuripoliitiikan tavoitteet eivät ole saavutettavissa vain kulttuuripoliittisilla toimenpiteillä

Medialiitto kiinnittää luonnoksessa huomiota siihen, että useiden toimenpideohdotusten rahoitusta ei ole pohdittu kestäväällä tavalla. Asiaan tulisi kiinnittää huomiota luonnoksen jatkovalmistelussa.

Medialiitto muistuttaa, että kulttuuripoliittisen selonteon tavoitteita ja toimenpideohdotuksia ei voi, eikä saa, toteuttaa heikentämällä tekijänoikeussuojaa esimerkiksi uusilla rajoituksilla tai poikkeuksilla.

Jotta kulttuuri- ja luovien alojen elinvoima ja menestys paranisi ja sitä kautta myös tekijöiden, kustantajien ja tuottajien toimeentulo, tulisi painopisteen olla aktiivisissa EU-tason toimenpiteissä, jotta suurten teknologia-, tekoäly- ja alustayhtiöiden toiminta saadaan kuriin, ennen kuin on liian myöhäistä.

Medialiitto korostaa, että valtionhallinnossa ja ministeriössä tulisi nykyistä paremmin ymmärtää, mikä on tekijänoikeudella suojattujen aineistojen yhteys ja merkitys eri teoslajien kohdalla esimerkiksi oikeusvaltion toimintaan, demokratiaan, yleisön sananvapauteen, yhteiskunnan henkiseen huoltovarmuuteen, tekijänoikeusalan yritysten elinvoimaan ja tekijöiden toimeentuloon. Luonnoksesta tätä on vaikea hahmottaa.

Media-alan huolena on, että esille on noussut yhä useammin merkkejä siitä, että julkisen rahoituksen toimijoiden, kuten muistiorganisaatioiden, ymmärrys tekijänoikeussuojan arvosta ja merkityksestä yhteiskunnassamme on heikentymässä.

Kulttuuripoliittisen selonteon valmistelu on ollut siiloutunutta. Kuvaavaa on, että esimerkiksi keskeistä kulttuuri- ja luovan alan edustajaa, Medialiittoa, kuultiin kulttuuripoliittista selontekoa valmisteltaessa vasta viime hetkellä.

Kulttuuripoliittinen selonteko on osa mediapolitiikkaa, koska selonteko vaikuttaa osaltaan myös media-alan toimintaan ja toimintaedellytyksiin sekä sitä kautta yleisön sananvapauteen, toimivaan demokratiaan ja kansakunnan henkiseen huoltovarmuuteen.

Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman mukaan hallitus on sitoutunut edistämään reilua kilpailua mediakentällä huomioiden kansainvälisten alustajättien aseman. Hallitusohjelmassa luvataan edistää tasapuolisia kilpailuedellytyksiä eurooppalaisten yritysten ja globaalisti toimivien digijättien välillä. Tämän vuoksi Medialiiton ehdottamien teknologia-, tekoäly- ja alustayhtiöiden toimintaan liittyvien toimenpide-ehdotusten painoarvo on merkittävä.

Hallitusohjelmassa hallitus on myös sitoutunut tehostamaan Suomen EU-vaikuttamista ja ennakkovaikuttamista, kuten vaikuttamaan aktiivisesti ja ennakoita siihen, että alustataloutta, tekoälyä, dataa ja digitalisaatiota koskeva EU-sääntely kulkee mahdollistavaan, tasapainoiseen ja Suomen kannalta edulliseen suuntaan.

Medialiitto ry

Jukka Holmberg
toimitusjohtaja

Ismo Huhtanen
lakiasianjohtaja, Uutismedian liitto

Medialiitto on media-alan ja graafisen teollisuuden yritysten edunvalvontajärjestö. Jäsenjärjestömme ovat Aikakausmedia, Graafinen Teollisuus, RadioMedia, Suomen Kustannusyhdistys ja Uutismedian liitto. Yhdessä edustamme noin 600:aa yritystä uutismedian, aikakausmedian, kirjojen ja oppimateriaalin kustantamisen sekä painamisen, radio- ja tv-toiminnan ja jakelun alueilla. Jäsensyritykset työllistävät Suomessa suoraan noin 20 000 henkilöä, ja liiton edustamien toimialojen yhteenlaskettu liikevaihto on noin 3,1 miljardia euroa.